

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus bel- és külmisziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kíhez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezség szerint számítatnak.

I. Mózes 22, 9—12.: „És mikor jutottak volna a helyre, melyet Isten néki mondott vala, készítte ott Ábrahám oltárt, a fát reája raká és megkötözé Izsákot, az ő fiát és felveté őtet az oltárra, a fára felül. És kinyujtván Ábrahám az ő kezét, vevé az ő fegyverét, hogy az ő fiát megölné. Akkor szólítá őtet az Urnak angyala az égből és mondá: Ábrahám! Ábrahám! ki felele: Imhol vagyok én. És mondá: Ne nyujtsd ki a te kezedet e gyermekre és ne bántsad őtet: mert most ismertem meg, hogy féled te az Istent, hogy nem kedvezel a te fiadnak, a te egyetlenegyednek én érettem!”

János ev. 3, 16.: „Mert úgy szereté Isten e világot, hogy az ő egyetlenegy-szülött Fiát adná, hogy minden valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örökéletet vegyen.“

Elérkezett ismét a böjti időszak, mely édes Üdvözítőnknek, a világ Megváltójának, az Ur Jézus Krisztusnak ártatlan szenvedésére s kínos, keserves golgothai kereszthalálára irányozza a keresztény világ figyelmét és tekintetét. A hitbuzgó ősök, a mi kegyes atyáink, e gyászos böjti időszakban felkeresték sorra a Megváltó szenvedésére és halálára vonatkozó ihletett isteni ajakkal megjövendölt ó-testamentomi ígéket s egybevetették az új-testamentomban fenségesen beteljesült szentigékkal. Isteni jövendölést s annak megvalósulását hirdeti a fenti két bibliai rész is. Szóljunk azokról egyenként lelki épülésünkre.

Óriási áldozatot kívánt Isten Ábrahámtól. Már az felette sok, hogy az atyának saját egyetlen kedves fiát kell feláldoznia. Ámde ez még sokkalta nagyobbá vált az által, hogy Izsák az *igéretnek fia* vala t. i. a kitől az ígért Messiásnak kelle származnia. Ekként Ábrahámnak a józan ész szerint így kellett gondolkoznia: csak ha Izsák életben maradt, leend a Messiás törzs-atyjává, ha azonban megölöm úgy ez lehetetlen. Így tehát ha

én megölöm, nem jő el a Messiás, ha azonban a Messiásnak tőle kell származnia, úgy megölnöm nem szabad. Istennek ezen szavai ellentmondanak egymásnak. Hogyan jár el már most Ábrahám? Felette csodálatra méltó módon és mégis oly egyszerűen szólott Ábrahám — az ő hiténél fogva — körülbelül ekként: „*Izsákról nevezetik néked a te magod*“ (I. Mózes 21, 12.) t. i. Izsáktól fog a Messiás származni, ez bizonyos, mert hiszen *Isten mondotta*. Ámde azon parancsot is: *öldd meg a te fiadat, Isten adta*, mert hiszen saját füleimmel hallottam az ő szavát. Hogy miként egyeztethető ez össze, azt én felfogni nem tudom, óh de Isten bölcs s néki gondja van arra, hogy szavai megvalósuljanak. Én egyszerűen azt teszem, a mit Isten parancsolt, megölöm fiamat, mivel *Isten mondotta*, és mégis hiszem, hogy a Messiás Izsáktól fog származni, mert *Isten mondotta*. Ekként vevé az ő fegyverét, hogy az áldozatot meghozza. Hiszen szívében az áldozatot ugyanis meghozta már! De ime megakadályozza őt Isten tettének végrehajtásában, s így szól hozzá: „*Ne nyujtsd ki a te kezedet e gyermekekre és ne bántsad őket, mert most ismertem meg, hogy féled te az Istent, hogy nem kedvezel a te fiadnak, a te egyetlenegyednek, én érettem*.“ Pál hozzáteszi még a zsidókhoz irt levelében, hogy Ábrahám hite oly erős vala, miszerint ő nem kételkedett abban, hogy fiát a feltámasztás által újra birta volna, ha megölte volna is őt, mert Isten szavai nem csalhatnak, hogy a Messiásnak Izsáktól kell származnia. Hogy Ábrahám ekként az ő egyetlenegy fiát odaadta s feláldozta, csak egy előképe annak, hogy a mi mennyei Atyánk, az ő egyszülött Fiát, Jézus Krisztust odaadta és feláldozta mi érettünk, szegény bűnösökért. „*Áldjad én lelkem az Urat és minden belső részem az ő szent nevét!*“

János evangéliumának fenti verséből látjuk, hogy Ábrahám előképe megvalósult. A megvalósulás mindig dicsőbb, mint az előkép. Ábrahám szerette Istent, s *Isten iránti szeretetéből* egyetlenegy fiát kész volt feláldozni. Istent mindenek előtt kell szeretnünk, soh'sem tudjuk mi őt eléggé szeretni. Ebből kifolyólag vagyunk csak képesek megérteni azt, hogy Ábrahám Isten iránti szeretetéből egyetlenegy fiát halálra szánta. S óh mily bámulatos, csodálatra méltó és valóban megfoghatatlan Istennek szeretete! Kit szeret Ő? Szereti e *világot*, pedig e világ nem méltó az ő szeretetére, hanem ellenkezőleg a gyűlöletre, mert e világnak

fiai, az emberek vétkeztek, megbántották, megsértették és haragra lobbantották Istent, — Istennek ellenségeivé váltak és ezen ő ellenségeit mégis annyira szereti Isten, hogy szeretetből az ő egyetlenegy Fiát, az ő legjobbját és legkedvesebbjét odaadja, feláldozza, megöli, hogy az ő kedves Fiának tiszta, isteni vére által a bűnös világot megváltsa és megtisztítsa. A szeretet ősforrásánál állunk itt, hol így kell felkiáltanunk: a szeretet magasabb, mint az ég és mélyebb, mint a tenger.

Ezért oly drága, oly áldott időszak minden egyes keresztényre nézve, a böjti időszak, mivel Krisztus szenvedésében és halálában napról-napra látja Istennek szeretetét, mely szeretetbe el kell merülnie s ebből új életre kelnie. Ábrahám oltárt épített, fát helyezett arra, s kezébe vette fegyverét, hogy megölje Izsákot, kit a fára tett fel, — s ime, nézz fel óh keresztény, a Golgotha ormára, ez Istennek oltára, nézz a keresztfára, mely ez oltáron áll, ez az a fa, melyre Isten az ő Fiát tette és azt nem kötéllel kötözte össze, hanem hegyes szegekkel szegezte oda! Ábrahámnak, azután el lett engedve a valóságos áldozás, miután szívében minden tekintetben meghozta már az áldozatot, — óh de Isten az ő szeretett Fiának legfájdalmasabb feláldozását nem engedhette el. Neki oda kellett adnia, a legkinosabb halálnak, míg utolsó csepp vére is kifolyt, óh, mert nincs más tökéletes áldozat a világ bűneiért, mint Jézus Krisztusnak, Istenfiának vére. Óh mily szeretetet mutatott az Atya mi irántunk, hogy Isten fiainak neveztesünk. Óh de Istennek legyen dicsőség és hála, ki egyszülött szent fiát nem kimélte, hanem adta őt mi érettünk bűnösökért!

Louis Harms után:

Rédei Károly,
evang. lelkész.

Az Istenben való bizodalomról.

Dallam: Szívem szerint kívánom.

Hagyjad a jó Istenre
Minden te utadat!
Ha bánt szived keserve,
Ő néked nyugtot ad.
Kí az eget hordozza,
S oszlat felhőt, szelet:
Napját rád is felhozza,
Atyád Ő, áld s szeret.

Az Úrra bizzad dolgod,
Célod úgy éred el;
Tanácsit kell megtudnod,
S tied lesz a siker.
Minek a gond, a bánat,
Mit gyötröd lelkedet?
Az Istent kérd, imádjad
S megnyered ügyedet.

Űtad van számtalan sok,
 Áram, és eszközöd ;
 Bősséggel hull áldásod,
 A merre öntözöd.
 Művednek akadályá,
 Szünete nincs soha ;
 Űgy léssz, a mint kívánja
 Gyermekeid java.

Bizzál bánatos lélek !
 Kít bánt a bú a gond !
 Él még, ki annyi vészek
 Torkából már kivont.
 Bajaidból kiment Ő,
 Szűnnek keserveid ;
 Rád még a jó Teremtő
 Vig napot is derít !

Gerhardt Pál (1607—1676). A versfőkbén a 37. zsoltár 5. versének szavai.*)

Ő benne vesd haláltig
 Reményed horgonyát,
 S biztos révpartra szállít,
 Van Neki gondja rád.
 Bár késik a segítség,
 S gyakran nem lelsz vigaszt :
 Eloszlik bú és kétség,
 Előbb mint véled azt.

Ő megcselekszi végre
 Velünk azt, a mi jó ;
 Ösvényünk erőssége
 Te vagy Mindenható !
 Nehéz itt földi pályánk,
 Könny lepi és tövis ;
 De örök pálma vár ránk,
 Ha utunk mennybe visz.

Gerhardt Pál.

Irta : Kovács Zsigmond.

Március 12-én lesz háromszáz éves évfordulója Gerhardt Pál születésének. A német evangélikus egyház a nagy férfiú emlékéhez méltóan akarja megünnepelni ezt a napot. A 17. század hitvallási vitáiban a Luther-féle felfogásnak tántorithatatlan híve s az evangélikusoknak Luther után első énekköltője volt. Az ő hithűségével ismeretessé lett neve hazáján kívül is, énekeit pedig éneklik mindenütt, hol evangélikusok laknak. A kegyelet kötelez bennünket, hogy ezen alkalommal mi is megemlékezzünk róla.

Született 1607 március 12-én a Halle és Wittenberg közt fekvő kis városban, Gräfenhaynichenben. Atyja Gerhardt Keresztély ugyanott polgármester volt. Atyját kora ifjúságában elvesztette, valószínűleg a harminc éves háboru alatt

Gerhardt gyermek és ifjukora a harminc éves háboru legborzasztóbb idejére esik. Életének ezen idejéből alig maradt fenn valami s így arról keveset szólhatunk. Szülei vallásosak, istenfélők voltak s a lutheranus egyháznak buzgó hívei. Anyja az erős lutheranus szász választó fejedelem, Ágoston, udvari papjának Döblernek volt leánya. Mint özvegyre reá nehezedett gyermekének neveltetése. Ő ismertette meg a vallás örök igazságait a

*) Gerhardt Pál ezen remek énekének fordítását a dunántuli „Egyházi Énektár“, II. próbafüzetéből közlöm, hol az ének 119. szám alatt van felvéve. A dunántuli énekeskönyvben 163. szám alatt fordul elő ezen ének. Bár jelen fordítás a 10 versből álló eredetit nagyon is megcsontítja, mégis eddig legsikeresebb fordításunk s világot vet azon rendithetetlen bizodalomra, melylyel Gerhardt Pál az Uron esüngött. Szerkesztő.

fogékony lelkü gyermekkel. Az ő ajkairól hallotta először Luther énekét: Erős vár a mi Istenünk . . . Az Istenben való hitnek erősítéséhez s felkeltéséhez hozzá járultak azután a külső körülménynek is. A katolicizmus minden törekvése oda irányult, hogy Németországban a protestantizmuszt

Gerhardt Pál szobra,
melyet 1907 márc. 12-én Lübbenben lepleznek le.

teljesen kiirtsa. A körülötte végbenő nagy események párosulva a szelid anyai intésekkel, nem maradhattak hatás nélkül az ő fejlődésére.

1622-ben 15 éves korában anyja a grimmai felsőbb iskolába adta. Öt évig tanult itt s elsajátította a tovább képzéshez szükséges ismereteket,

21 éves korában a wittenbergi egyetemen találkozunk vele, hol akkor a legjelesebb hitvalláshű tanárok tanítottak, mint Kalov Ábrahám, Quenstedt András, Röber Pál stb. Ezen utóbbi a zenének s egyházi énekköltészetnek nagy kedvelője volt, a mi a rokon lélekkel megáldott Gerhardtra szinte nagy hatást gyakorolt.

Tanulmányainak bevégzése után rövid ideig ismét nem hallunk róla. Igen valószínűleg szülővárosába ment, hogy anyjának segítségére lehessen. Körülötte dühöngött a háború a maga irtózatosságában, szedte a sok áldozatot s kietlen pusztasággá változtatta Németország legszebb helyeit. Hogy ilyen körülmények között állás nem igen akadt azt elképzelhetjük. Volt falu mint Prignitz a hol csak egy lakos maradt s ez az egy a lelkész volt. Berlinben alig pár száz elszegényedett ember lakott.

Semmi különöset nem találhatunk tehát benne, hogy ilyen körülmények között Gerhardt Pál lelkészjelölt maradt 45 éves koráig s mint nevelő kereste kenyerét. Mint ilyen került 1643-ban Berthold András ügyvéd házába Berlinbe, hol ennek kisebb gyermekeit oktatta. 8 évig volt itt nevelő. A család vallásos volt s a kör teljesen megfelelt a ő lelkének. Foglalkozott itt költészettel is s nem egy jelesebb énekét itt írta. Így az ismert reggeli éneket: „Ébredj fel szivem s vigadj.“ — E mellett természetesen a mikor csak alkalom kínálkozott rá predikált. A városi templomban s a városhoz közel fekvő falvakban akárhányszor fellépett. Hely azonban, hol mint rendes lelkész működhetett volna csak nem kínálkozott. Végre kilátás nyílt erre is.

1651 március 12-én Mittenwaldeban, egy Berlinhez közel fekvő városkában meghalt a lelkész Göde Gáspár. A városi tanácsos akkor a berlini miniszteriumhoz vagyis a lutheránus városi papsághoz fordult, hogy ajánljon valakit az elhunytnak helyébe, ki méltó lenne erre a helyre. Ez Gerhardtot ajánlotta; dicsérőleg nyilatkozott eddigi működéséről, buzgóságáról, keresztényi jámborságáról. Ezen kedvező nyilatkozat után meghívták s 1651 nov. 18-án lelkésszé avattatott Berlinben. Ugyanekkor ezen későbbi életére jellemző szavakat írta felavatási könyvecskéjébe:

„Istennek és az osztatlan Szentháromságnak nevében. Ámen.

Hogy az a tan, mely az első és meg nem másított ágostai hitvallásban s ennek Apológiájában, a smalkaldi cikkekben, mindkét kis Kátéban s a Formula Concordiae-ben ki van fejtve, a prófétai és apostoli iratokon, mint a legvilágosabb és legerősebb alapokon nyugszik s hogy ebben Isten kegyelmének segítségével életem végéig szilárdan meg fogok állni, ígérem és fogadom.“ S hogy szavát megtartotta, élete bizonyítja.

1652 elején foglalta el állását, a mittenwaldei lelkészi hivatalt. Hogy hivatalát mint töltötte be, arra csak következtethetünk az előbbiekből, mivel közelebbi adatok nem maradtak fenn erre vonatkozólag. Sok kellemtelenséget és szomorúságot okozott neki önhibáján kívül a második lelkésznek Allbornnak áskálódása. Sehogysem tudta megbocsátani neki, hogy elébe helyezték. Öt évig volt itt Mittenwaldeban. Itt tartózkodásának negyedik évében nősült, feleségül vevén Berthold Andrásnak leányát Berthold Anna Máriát, a ki akkor már 33 éves lehetett s minden tekintetben méltó arra,

hogy ily kiváló embernek neje lehessen. Boldog házas életet élt. 1656 május 10-én született első gyermekük ki azonban, mint még három testvére, születése után hamar meghalt. A gyermekeit gyászoló szülői bánathoz járult a megélhetés nehéz gondja.

Ilyen körülmények között az isteni gondviselés megnyilatkozásának tekintette, midőn 1657 májusában Berlinből meghívást kapott a harmadik lelkészi állásra. Működése a hívek általános tetszésével és szeretetével találkozott. Sajnos, hogy beszédeiből csupán 4 halotti beszéd maradt ránk. Közte és lelkésztársai közt hamarosan a legbensőbb baráti viszony fejlődött ki. A nép szeretetének jeleivel halmozta el s csak úgy özönlöttek a templomba, ha ő prédikált. A templomok az ő prédikációi alatt voltak a leglátogatottabbak. Száz meg száz lélek ébredt fel az ő beszédeinek halatára a hitetlenségnek dermesztő álmából. 1656-ban megjelentek énekei is, melyekről nagy elismeréssel szoltak még külföldön is. Csak örömmel gondolhatott arra az első öt esztendőre, melyet Berlinben töltött. De itt is elkövetkezett a derűre-boru. Az a harc, melyet eddig sikeresen megállott Isten s a lutheranus egyházért vívandó harccá lett. Azonban ebben is hű maradt, hű mindhalálig.

Ennek a harcnak megértése végett meg kell emlékezni Brandenburgban a reformáció elterjedéséről. I. Joachim választó fejedelem bár örömmel nézte a pápa hatalmának sülyedését, de az ujitástól félt, miért is ellen-szenvvel viseltetett a reformációval szemben. Halála után 1535-ben fia II. Joachim követte a trónon, ki evangélikus érzelmű anyjának befolyása alatt állott. Anyját, ki atyjának boszuja elől elmenekült, fényes kísérettel haza hozta s alatta hamarosan evangélikussá lett egész Brandenburg. A mi kath. elem még maradt, különösen az istenitizteletben, azt utána fia János György kiküszöbölte. Így a reformáció ezzel Brandenburgban befejezett nyert. Ezzel egyidejűleg azonban kezdet tért hódítani a kálvinizmus is. János György valamint fia Joachim Frigyes azonban még megmaradt szigorú lutheranusnak. Az utóbbinak fia János Zsigmond már hajolt a kálvinizmus felé. Kálvinista módon élt az urvacsorájával is. Adott ki egy hitvallást is, melyet nevérol neveztek el s ez a főbb pontokban lényegesen eltért a meg nem másított ágostai hitvallástól. Fia György Vilmos sokkal gyengébb ember volt semhogy a meglevő állapotokon változtatni tudott volna. Annál erősebb ennek fia Frigyes Vilmos, kit nagynak nevez a történelem. Mint az állami úgy az egyházi ügyekben is teljesen önhatalmulag akart intézkedni. Be kellett azonban látnia, hogy az ő uralkodói hatalmának itt vége szakad. Így állottak a viszonyok egyházi téren Brandenburgban, mikor ismét találkoztunk Gerhardtal.

A nagy választófejedelem mint minden porosz fejedelem ő utána, különös előszeretettel törekedett a két egyház közti unióra. Ezt Nagy Frigyes a hesszeni örgróf által összehívott marburgi konferencia után könnyen kivihetőnek is gondolta. Hogy célját elérhesse, brandenburgi alattvalóinak megtiltotta a wittenbergi egyetem látogatását. Továbbá minden lelkésznek felavatása előtt köteleznie kellett magát, hogy az ellenfélt, a reformátusokat, nem

háborgatja s őket mint az akkori időben szokásos volt, a szószéken nem kárhóztatja. Ennek természetesen épen az ellenkező lett az eredménye, mint a fejedelem elérni akart. Miután az evangélikus lelkészek ezzel a ren-delettel az ágastai hitvallást veszélyeztetve látták, felhasználtak minden alkalmat, hogy hiveiket a Kálvinféle felfogásnak tévedéseiről meggyőzzék. Hogy a szenvedély úgy az egyik mint a másik félt a szélsőségbe vitte az könnyen elgondolható.

Szomorú állapotok voltak ezek az egyházban s ezt mind a fejedelem-nek a kálvinizmust lutheranus alattvalóira ráerőszakolni akaró rendelete szülte. Ilyen körülmények között szükségesnek tartotta a választófejedelem egy szűkebb körü konferenciának összehívását. Ezen lutheránus és reformá-tus theologusok ama két kérdés felett vitatkoztak: „Tanít-e a református egyház olyant a mi isteni ítélet szerint kárhóztatandó s tanít e olyant a minek nem tudása vagy elhanyagolása kárhozatra visz?”

Ekkor lépett Gerhardt a vitatkozók közé s lett a vezető az ágost. hitvallás védelmezésében. Neki különben sehogysem tetszett ilyen konferen-ciák tartása, a melyek szerinte csak arra céloztak, hogy a lutheranus tant elegyítsék a kálvinizmusszal, hogy így aztán az evangélikusok reformatu-sokká legyenek. Az ő felfogását igazolta az a körülmény, hogy az evan-gélikusok nemsokára ezen viták folyamán pártokra szakadtak.

Egymásután tartották az üléseket, anélkül azonban hogy valami eredményre jutottak volna akár az uniót akár a két egyház közti békét illetőleg. Sőt az állapotok még zavarosabbak lettek. A vita tárgyát az első üléseken a praedestinációról szóló tan alkotta. Gerhardt ezen pontnál keményen kikelt a reformátusok ellen. Szemükre vetette hogy ők az Is-tennek kinyilatkoztatott igazságával ellenkezőleg tanítanak. Azokra a gunyolódásokra, melyeket az evangélikusoknak reformatus részről türniök kellett következőleg felel: „El vagyunk készülve, hogy szent hitvallásunkért, nemesak ilyen szavakat türünk, hanem ha Istennek úgy tetszik, készek vagyunk bármit is elszenvedni“.

Nyolc ülés mult el így meddő vitákban.

Végre ezen kérdést állították fel: oly fontos-e a reformátusok és lutheranusok tanában a különbség, hogy e miatt ily bizonytalanságban legyünk? Erre akartak rövid érthető alakban feleletet adni. Gerhardt négy pontban kimutatta, hogy fontos, s épen ezért fel kell használni minden alkalmat a hitvallások elegyítésének meggátlására. Ez szerinte nem céloz mást, mint a Luther-féle felfogásnak háttérbe szorítását, s lassanként a luth. egyháznak a ref. egyházba való beleolvasztását. Épen ezért résen kell lenni a lutheranusoknak, hogy még idejében megakadályozhassanak minden erre célzó kísérletet.

Evvel az ügy irodalmi térre terelődött. Református részről a szóvivő Stosch udvari pap, luth. részről Gerhardt lett.

Reformatus részről mindenek előtt az urvacsoráról szóló tanban levő különbséget úgy tüntették fel, hogy Krisztus valóságos testének és vérének

vétele nem oly fontosságú, melynek hívése nélkül akármely ref. prédikátor is ne üdvözülhetne.

Erre az állításra Gerhardt 1663 nov. 7-én kelt cáfolatában felelt. Kimutatta, hogy annak fontosságát az üdvösség elnyerésére csak az tagadhatja, ki eltekint az írás világos értelmétől s azt nem a rendelési ígék értelme szerint mérlegeli, hanem fontosságát egyedül a Kálvin féle magyarázattól teszi függővé.

Igazán férfias bátorsággal lépett sorompóba Gerhardt a meg nem másított ágostai hitvallás védelmére. Wackernagel következőleg nyilatkozik róla: „Ezekben a vitákban mint a tiszta jellemnek megtestesülése áll előttünk Gerhardt. A berlini papságnak ő volt a lelke. Sem önzés, sem a vak szenvedélytől nem hagyta magát elragadtatni. Feladata volt a támadásokat visszaverni, s ennek ő helyt állt nem egyszer lutheri bátorsággal. . . lelkének tisztaságát megőrizte, a küzdelemnek szennyje nem érthette azt.“

Az óhajtott béke azonban nem jött létre, sőt a kölcsönös elkeseredés mind magasabb és magasabb fokra hágott. Annyira, hogy midőn a reformátusok a lutheranusok részéről testvéreknek s keresztényeknek kívántak elismertetni, Gerhardt így felelt: „Igaz keresztény az, ki az igaz s üdvözítő hitet tisztán s meg nem hamisítva bírja s élete erről a hitről tesz bizonyosságot, ennél fogva én a kálvinistákat mint ilyeneket addig mig téves felfogásukat oly makacsul védelmezik, el nem ismerem.“ A további tárgyalások folyamán Gerhardt kinyilatkoztatta, hogy úgy ő, valamint azok, akiknek nevében beszél, hitvallásuk mellett állhatatosan kitartanak, mindazonáltal keresztényi szeretettel viseltetnek s barátságos érülettel lesznek a reformátusok iránt is.

Az egyesülésre való törekvés azonban nem szűnt meg ezzel sem s mint a kölcsönös tárgyalásokból kivehető, oda törekedtek, hogy a lutheranusok alkalmazkodjanak a kálvinista tanokhoz, hogy így az egyesülés minél előbb létre jöhessen. De tehették volna-e ezt a lutheranusok hitöknek megtagadása, s ama fundamentum elhagyása nélkül, melyen a poklok kapui sem vesznek diadalmat?

Be kellett látni a választó fejedelemnek is, hogy ép az ellenkezőjét érte el annak, amit elérni akart. A dolgok illetén való alakulásába nem tudott bele nyugodni. Paranesára egyik tárgyalás a másikat érte, de az utolsónál, a 16-nál is ott voltak, ahol az elsónél. A lutheránus papság a formula concordiae mellől, melyre a felavatás alkalmával esküt tett, nem tágitott, a reformatusok viszont semmikép sem akartak belenyugodni, hogy ez bárhol is érvényesülhessen. 1663. július 30-án a választófejedelem a tárgyalások folytatását követelte, de a berlini lutheránus papságnak kizárásával. Megjelentek ezen a reformatusok, s a békére hajlandóbb lutheránus theologusok. Eredménye azonban ennek az összejövetelnek se lett. A választófejedelem erre kijelentette, hogy tovább országában nem fogja tűrni a hitvallások miatt beállott áldatlan állapotot s épen ezért, ha valaki exorcizmus nélkül akarja gyermekét megkereszteltetni, az illető lelkésznek meg kell azt tenni. Egyszersmind kötelezte a papságot, hogy ezen rendeletnek

engedelmeskedjék s erre írásbeli reversalist adjon. Aki vonakodnék, ezt aláírni, hivatalát veszti. Nem használt a berlini miniszterium közbelépése sem. Száz meg száz lelkész írta alá; nem meggyőződésből, mind inkább családi körülményei készítették erre. A berlini papság azonban várt és szilárdan kitartott. Megjött hamar ennek is a következménye. Lett a lutheránus egyháznak két mátyrja: Lilius és Reinhardt. Elvesztették állásukat. A lutheránus egyháznak pedig szomorubb sorsa lett Poroszországban, mely fejlődését annak köszönhette, mint mikor a katholicizmusszal kellett küzdenie.

A két lelkész állásáról való elmozdításának híre gyorsan elterjedt. Általános lett ez ellen a felindulás, úgy hogy az erőszakoskodó választófejedelem szükségét látta egy eljárását igazolni látszó rendelet kibocsátásának: Megnyugtadni azonban ezzel a felzaklatott kedélyeket nem tudta. Kérezett belőle, hogy szándékát ezuttal sem másította meg. Lilius ugyan visszakapta állását, de csak hosszas kérés után s midőn aláírását adta.

Most került a sor Gerhardtra. Lilius feladatává lőn, hogy az aláírásra felszólítsa. A választófejedelem tudta, hogy ő benne összpontosult a rendeleteinek ellenállók ereje. 1666 február 13-án állt a tanács elé, s mivel megtagadta az aláírást ez nap elmozdított állásától. Midőn ezt tudtul adták neki, így felelt: „Csak egy kevés a berlini szenvedésekből s én el vagyok készülve többre is; kész vagyok, ha kell véremmel is megpecsételni az evangéliomi igazságot.“

A polgárságnál, mely hön szeretett pásztorát veszttette el benne, általános megdöbbenést keltett ez a hír. A városi tanács felszólított, hogy érdekében tegyen meg minden lehetőt a választófejedelemnél. Eleinte úgy látszott, hogy hasztalan lesz minden kísérlet. A kéréssel azonban nem hagytak fel, s ezt megunva a választófejedelem, 1667-ben felmentette Gerhardtot a rendelet aláírásától. Általános örömet keltett ez, csak épen annál nem, a kinek érdekében mindez megtörtént, Gerhardtnál. S erre volt alapos oka Gerhardtnak. A kihallgatás után, melyen a fejedelem tudatta vele szándékát, titkára ezzel a megjegyzéssel bocsátotta el Gerhardtot: „Ő Felsége meg van győződve a felől, hogy aláírás nélkül is a rendelethez fogja magát tartani.“

Sulyos vádként nehezedett volna ez a tán jóhiszemű megjegyzés Gerhardttal lelkiismeretére abban az esetben, ha állását most elfoglalja. Kerülni akarta még a látszatát is annak, hogy ő az igazságot megtagadta. Irt azért a berlini miniszteriumnak adja értésére, hogy milyen feltételek mellett nyeri ő vissza állását, mivel neki eddigi nézete nem változott meg. Ha ez a feltétel a legesekélyebb mértékben is veszélyeztetné a lelkiismereti szabadságot, állását ő nem fogadhatja el. A Formula Concordiaétól el nem tér. S midőn egy levélben tudatta szándékát a fejedelemmel, az elrendelte, hogy állását rögtön töltsék be mással. Hasztalan volt már minden kérés, könyörgés, a fejedelem hajthatatlan maradt.

Ezen idő alatt Gerhardtnak arra kellett szoritkoznia a kiadásait illetőleg, amit hiveitől ajándékképen kapott. Elgondolható, hogy ilyen bevétel mellett milyen szerény viszonyok között kellett élnie. A keserűség pohara azonban

még nem telt be egészen. Kivel 13 év örömeit, bánatát megosztotta, szeretett felesége 1668 március 5-én meghalt. Ott állt most mindenkitől elhagyatva egy még csak hat éves neveletlen árva gyermekével. Hol keressen vigaszt, hol segítséget? Az isteni gondviselésbe vetett hite nem hagyta el azonban a nehéz megpróbáltatások között sem. Ebben bízott, a hit nyújtott neki vigasztalást, s azok az örökké szép énekei, melyek már általánosan elterjedve voltak, bánatos szívet vigasztalták.

Midőn az ő elmozdításának híre eljutott hazájába, Szászországba, Keresztély herceg meghívta rögtön Merseburgba. A meghívást azonban nem fogadta el. Erre a herceg egy összeget ajánlott fel neki, hogy legyen addig miből fenntartani magát, míg ismét állásba jut. Ezt már nem utasította vissza. Alkalmom hamar kínálkozott erre. 1668-ban Lübben városban az egyik lelkészi állás megüresedett s ide kapott meghívást Gerhardt. Az Ur nem hagyta el hű szolgáját. A meghívást elfogadta, azonban csak 1669-ben költözhetett Lübbenbe. Jó napot azonban keveset látott itt. Az eddigi megpróbáltatásoknak csak folytatása volt itteni tartózkodása. Elnémult az egykor oly szeliden, vigasztatólag szóló hang. Azon hat év alatt, míg itt működött, egyetlen egy éneket sem írt, legalább nem maradt ránk.

A küzdelmek, megpróbáltatások azonban megtörték a már amugy is elaggott öreget. Érezve, hogy a vég nincsen már messze, elkészítette végrendeletét a már 14 éves fia számára. Wackernagel többek között így szól erről a végrendeletről: „Ez a szép végrendelet bizonyság a mellett, hogy Gerhardt a lutheranus hitvallás mellett élte utolsó napjáig megmaradt.“

Jellemző az ő végrendeletében a következő részlet, midőn fiához így szól: „A szent theológiának tanulmányozására szenteld életedet; tanulj a tan tisztaságát hiven őrző iskolákban s a meg nem másított hitvallást valló egyetemeken; őrizkedjél a vallást elegyítőktől, kik csak a mulandót keresik s hűtlenek úgy az Isten, mint az emberekkel szemben.“

Nemsokára jött a vég, a földi szenvedésektől való megváltásnak órája, amely után úgy áhitozott már. Amily küzdelmes volt élete, oly nyugodt végórája. Nyugodtan hajtotta le fejét a mennyei Atya ölébe örök álomra. Meghalt 1676 jun. 7-én. Eltemettetett a lübbeni templomban közel az oltárhoz. Egy olajfestmény őrzi ott emlékét „Theologus in cribro Satanae versatus“*) felirattal. Alatta egy emléktábla s rajt következő epigramma olvasható:

„Mintha csak élnél úgy nézsz ránk, Gerhardt, ki egészen
Telve valál hittel, szeretettel, telve reménnyel.
Hangod, mint hárfás Asofée, szárnyala fennen,
S mennyei hangon himnuszt zengsz amaz égi királyról.
Zengd gyakran dalait szent kedvvel, oh te keresztény,
Isten lelke hatol majd így a kebleden által“.

A legmaradandóbb emléket maga állította magának Gerhardt az ő egyházi énekeiben. Ezekben halhatatlanná tette magát. Csak fél munkát

*) Egy a sátán szitájában megrostált theologus,

végeznék ha ezekről meg nem emlékeznénk. Szinte csodálkozhatunk ezen a téren az ő bámulatos tevékenységén. Aki az évekig tartó hitvitában szóvivő volt s annyi megpróbáltatást kiállott, mindig tudott szentelni időt, hogy szent énekekben zengedezze el az ő szívének érzelmeit. A külvilág eseményei nem maradtak rá hatás nélkül. S az a kor gazdag volt eseményekben, melyek a vallásos szívet felemelték az ádáz harcok színhelyéről az örök béke honába. A háboru borzalmas képeinek látása csüggedést öntött a szívekbe, a kétségbeesés karjaiba kergette az embereket, őt ellenben énekelni készítette, hogy vigasztalást nyujthasson s reményt a szebb jövőre. Istenben való hite soha nem hagyta el, buzgó imára, énekekre készítette, mikor az élet minden örömet megvont tőle. Huszonkettőre tehető azon énekeinek száma, melyeknek keletkezési ideje összeesik a harminc éves háboruval. Ezek közül néhányat megtalálunk a mi énekes könyvünkben is, így: „Ébredj fel szívem s vigadj“; „Most nyugsznak az erdők“; „Világ im itt életed“ stb. A második helyen említett igen kedves éneke volt Schillernek, lehet hogy azért, mivel anyja mint gyermeket mindig a 8. vers éneklésével szokta elaltatni. Keletkezését illetőleg azt tarják, hogy erre Gerhardt egy szép népdalból merített ihletet. A 8. versszak nemcsak Schiller, hanem egy más gyermek életében is nevezetes. 1796-ban 500 francia katona szállott meg egy hesszeni városkát. Raboltak, pusztítottak s az öreg lelkészt megölték. Egyike a katonáknak egy szegény özvegy asszony házába tört be, ki beteg gyermeke mellett térdepelt. Midőn belépett a more katona, gyermeke fölé hajolva énekelte a fentebb említett versszakot. Az ének mintha megbüvölte volna a durva katonát, leeresztette szuronyát, csendesen kiment s ottmaradt, hogy társainak esetleges támadásai ellen megvédje.

Számos kis történet maradt fenn, melyek eléggé bizonyítják, hogy mennyi áldás fakadt énekeiből.

Érdekes az a történet, mely a „Bizzad minden utadat“ kezdetű énekéhez fűződik.

Varsóban élt egy Dobry nevű napszámos, talán az egyetlen evangélikus ember itt, — családjával. Télnek idején, mivel tartozását fizetni nem tudta, el akarták üzni lakásából. Midőn megesendült az estharang, családjával együtt elkezdte énekelni az isteni segítséggel biztató ismeretes éneket: Bizzad minden utadat. Még be sem végezte, kopogtatás hallatszott az ablakon. Amint kinyitották, egy holló volt ott, melyet Dobry télnek idején megszelidített, csőrében egy gyűrűt tartott. Dobry mint istenfélő ember, a helyett hogy ezzel tartozását tisztázta volna, átadta a lelkésznek, ki rögtön felismerte, hogy a királyi család a gyűrűnek tulajdonosa s mindjárt át is adta a királynak, ki a feletti örömeiben, hogy a kincs ily különös úton mégis csak visszajutott hozzá, gazdagon megjutalmazta a becsületes munkást. Ezzel kifizette tartozását, házat kijavította, s emléket is állított az isteni gondviselés ezen megnyilatkozásaért.

Egy másik történet, mely szinte ehhez az énekhez fűződik. 1806-ban 30 dragonyos tört be egy sziléziai paplakba, s miután a lelkész kívánsá-

gukat kielégíteni nem tudta, leánya szorongatott helyzetükben hárfájához nyúlt s nemsokára felcsendült az ismeretes ének: Bizzad minden utadat. A szomszéd szobában volt ez. Alighogy belekezdett, megnyílt az ajtó, belépett azon a főhadnagy s kérte a leánykát, hogy tovább énekelje. Majd az ének végeztével így szólt: Kedves gyermek, fogadja szívből jövő köszönetemet ezért a rég nélkülözött lelki élvezetért: legyenek nyugodtan, nem telik bele három óra, s kiszabadítom önöket szorongatott helyzetükből. S így történt.

Ha Gerhardtnak énekeit idő és körülmények szerint vizsgáljuk és csoportosítjuk, találunk az egyházi év minden szakára s az élet minden körülményeire megfelelőt benne. Örökké szép marad az: „Óh mikép fogadjalak (16*) s a „Miért akarnál kinn állni“ (15.) kezdetű adventi ének. Vagy a karácsonyi „Lehetünk már nyugodt szívvel“ (33.), az ujévi „Jer menjünk imádsággal“ (50.); vagy a bőjti „Világ im itt életed“ (76.) vagy „Óh fő teljes sebekkel, teljes fájdalmakkal“ (70.); vagy a húsvéti örömeinek: „Az Ur feltámadott“ (104.); vagy a pünkösdi: „Óh szentlélek, ki mennyekből“ (115.). Énekkel üdvözlí a reggelt: „Ébredj fel szívem és vigadj“ (460.); énekkel bucsuzik az estétől: „Most nyugosznak az erdők“ (501.). Énekkel vigasztalja magát a nyomoruságban: „Légy csendes szívvel és békével“ (348.) „Én lelkem miért csüggedsz el.“ A jó napokban himnuszt zengedez az Ur jóságáról: „Hogyne dicsérném az Istent“. A halál gondolatára megnyugtatja az ének:

„Nem öl halál hatalma,
Csak lelkünk
Tört testünk
Sok nyomorból kiragadja.
Nem lesz részünk több keservbe',
Kész utunk,
Bejutunk,
Most már az égi örömbe.“

Találunk énekei közt az élet minden körülményeire megfelelőt. Énekei annyira változatosak a tárgyban, hogy belőlük egy teljes énekes könyvet lehetne szerkeszteni. Az énekek legnagyobb része fel is vétetett minden német énekeskönyvbe, a legkiválóbbakat megtaláljuk magyar énekes könyveinkben is. Írt egyházi énekeken kívül világi dalokat is, de nagygyá egyházi énekei által lett.

Dr. Feustking gyűjtötte össze énekeit és adta ki 1707-ben. Ugy ő, mint Müller Vilmos a legnagyobb elismeréssel szólnak róla. Általában elmondható, hogy Luther után a legnagyobb énekköltője volt a német nemzetnek. Luthernek énekei tartalomban gazdagabbak, de formailag nem oly szépek, mint Gerhardtéi, mindazáltal a két énekköltőt bátran össze lehet egymással hasonlítani. Gerhardt énekei inkább a szívre, az érzelmre hatnak, míg Lutheréi inkább az értelmet ragadják meg. Mindkettőt mély

*) A zárjel közt lévő szám a dunántúli énekes könyv azon számát jelenti mely alatt az illető ének ott fel van véve.

vállásosság hatja át, de míg amaz sokszor tulságosan erős, addig ez ugyanazt az érzelmet sokkal finomabban, szivrehatóbban fejezi ki.

Gerhardt egy kimagasló alakja annak a kornak, melyben élt. Nagygyá tette magát az ő hithűségével, halhatatlanná szent énekeivel. Minden tekintetben méltó arra, hogy az utókor hálás kegyelettel emlékezzék meg róla. Vajha az ő hithűsége bennünk is erősitené a szent vallásunkhoz való tántoríthatatlan ragaszkodást s énekei ápolnák szivünkben a vallásos érzelmet, hogy tudnánk Istenben bizni az élet minden körülményei között!

A neuendettelsai misszió Uj-Guineában.

Irta: **Deinzer M.** missziói felügyelő.

(Folytatás.)

Igy tehát a hittérítés Uj-Guineában eleinte több nagy akadály által meg volt nehezítve és ez jó részben még most is így van s úgy tetszett, mintha a sok külső munka, mihez az egészségi szempontból annyira szükséges kertészkedés és állattenyésztés is járult a tulajdonképeni hittérítést különösen kezdetben háttérbe szorította volna. Ezt kivált az ujonnan belépő hittérítők mindig nehezen tapasztalták. De az idősebb hittérítők úgy magokat és az új munkatársakat, valamint a hazai vezetőséget is azzal a biztosítással vigasztalták, hogy az ilyen látszólag csak előkészítő tevékenység, voltaképpen már magának a missziói munkának is egyik neme. Sikerült nekik bennszülöttek munkatársakul megnyerni. Természetes, hogy ezek kezdetben ferde, gyanus szemekkel nézték a fehér emberek letelepedését, de az idegeneknek békés és barátságos magatartásából csakhamar megismerték azok jóakarátát, habár ez kezdetben nem ment is olyan simán. A bennszülöttek mindinkább bizalmasak lettek és idejüket meg erejüket készséggel bocsátották a hittérítők rendelkezésére és így mindkét részről mindinkább megismerkedtek egymással; ez által mindig több alkalom adódott egy-egy jó szót érvényesíteni. A hittérítők példás élete, melyet a bennszülöttek naponként láttak, szintén prédikáció számba ment előttük és a hittérítőknek földi dolgokban való megbízhatósága nagy sulyt kölcsönzött az isteni igazságok felől tett bizonyágtételüknek is. Magától értetődik, hogy a bennszülötteknek sok rossz szokását kellett legyőzniök, különösen azoknak az idegen tulajdon után való kivánságát. A hittérítők mezőit és kertjeit a bennszülöttek gyakran feldúlták, szerszámaikat ellopták, fehérenemüket eltulajdonították, ládáikat szállítás közben feltörték és mind e sérelmek ellenében a hittérítőknek nem volt más fegyverük, mint a kitartó türelem és a feddő ige a netalán kézrekerült gonosztevők ellenében. De idővel javulás állott be. Ez egyrészt a szelidségnek meggyőző hatalmán alapult, másrészt meg szorosán összefüggött a missziói tevékenység egy különös ágának, az ifjúság tanításának szorgalmas előmozdításával és felkarolásával.

A hittérítők ugyanis már korán ráirányították figyelmüket az ifjúságra

t. i. a fiukra, mert a leányoknak, mihelyt csak némileg is alkalmasak a műkára, anyjukkal a mezőre kell menniök és állandóan ott kell foglalatoskodniok. A fiuk azonban eljöttek a telepre, különösen mikor a kertészkedés szép gyümölcsei mutatkoztak. Itt fa és vízfordásra lettek alkalmazva, de hamar rákerült a sor tanításukra is. Először csak 5—6 fiu jött el a szomszédos faluból Simbangból; de ezek sem voltak kitartók és a hittérítőknak újra meg újra hívni kellett őket az iskolába; különben jó tehetségiüknek mutatták magukat; olvasással, irással, számolással és bibliai történetekkel lettek foglalkoztatva. Eme gyermekeken kívül jöttek azután az állomásra fiatal legények is, kiket itt a nekik megfelelő teendőkre használtak fel. Ezekkel azután Flierl hittérítő az 1889 év december havától fogva rövid esti-áhitatosságot tartott, mely intézmény csakhamar igazi hittérítési jelentőségre emelkedett. Állott pedig ez néhány énekversnek elzengéséből, rövid bibliamagyarázatból, néhány szentírásbeli vers felolvasása alapján, térden elmondott esti imádságból, Miatyánkból és befejezésül az ének utolsó versének elénekléséből. Ez volt a rövid áhitatosságnak folyása, melyre nemsokára mások is el szoktak járni Simbang-helységből.

Az iskolai tanításban és az ifjuság művelésében 1890 február havában szép fellendülés állott be. Ekkor ugyanis Yabim-tartománynak, Simbangtól délre fekvő több helységéből hirtelen 15 fiu jött az állomásra dolgozni és tanulni. Egyelőre öt hónapra kötelezték magokat, a hatodik hónapban szabadságot akartak és azután újra eljönni ígérkeztek. Ezen állandó munkásoknak jelenléte csakhamar kedvezően, előnyösen mutatkozott a kertészetben és az állattenyésztésben; a fiuk magaviselete jó volt; hiszen eljövételükkor szüleik figyelmeztették volt őket arra, hogy a hittérítőknak engedelmeseik legyenek. Szolgálatuk által az annyira kívánt vasszerszámokat: fejszékét, gyaluvasakat, stb. törekedtek megszerezni. Az ifjak rendszeres tanításban részesültek; résztvettek az esti áhitatosságokban és a vasárnapi istentiszteleteken; különösen az éneklésre mutattak tehetséget és kedvet; a hittérítő felolvashatta előttük az evangéliumból készített kis fordítási kísérleteit és meg is vizsgálhatta: valjon helyesen fordított-e? A bennszülöttek a misszionáriusokat, kik sok csere cikknek voltak birtokában gazdag embereknek tartották és nem tudták elgondolni: miért oly tartózkodók azok kineseik szétosztásában. Flierl hittérítő megmagyarázta az ifjaknak, hogy a hittérítők tárgyaikat maguk is úgy vették; a pénzt hozzá a távolból, barátaiktól kapták, akik azt akarják, hogy ők a tudatlan yabimoknak az égben lakó Urról, annak nagyságos dolgairól beszéljenek. És örömmel tapasztalta, hogy az ifjak megértették őt. Általában igen szép bizalmas viszony fejlődött a hittérítők és növendékeik között. Midőn egy alkalommal Flierl hittérítő a kertben, fejszével kezében néhány pillanatig valamit csinált, Kiali, a legidősebb növendék így szólítja meg őt: „Add ide nekem a fejszét, te akarnál itt a napon dolgozni, holott te beteg vagy“? Közben meglátogatták a falvakban lakó övéiket akik viszont az állomáson látogatták meg őket. Egy félév múlva nagyobb részük visszatért hazájába; de mások jöttek helyettük; ezenfelül nem szünt meg az oda zarándoklás,

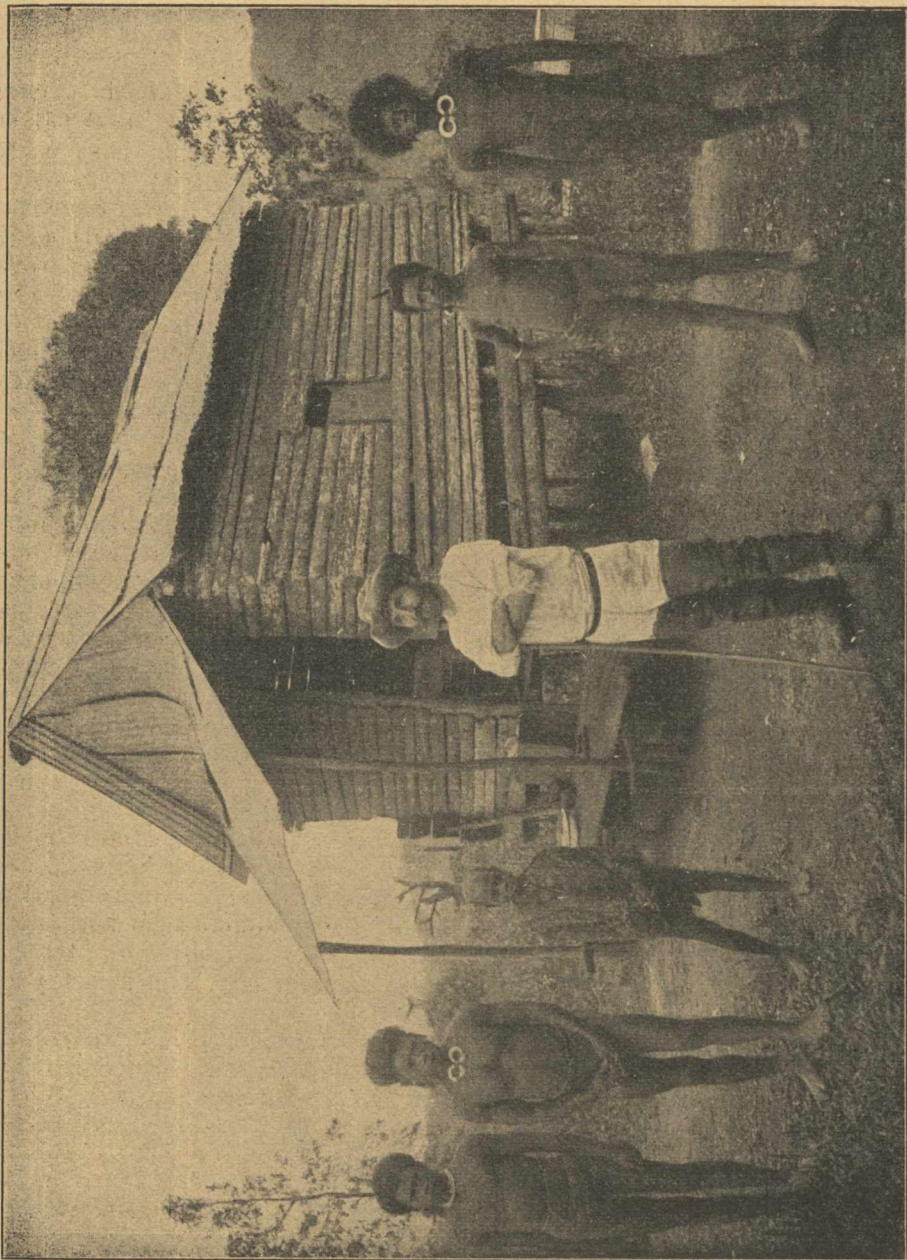

sokan ismételen is megjelentek az állomáson. Így vert a hittérítőknek tanítása gyökeret először a fiuknak és ifjaknak szívében. De azért mikor ugyanazon 1890-ik esztendőben egy esti áhitatosságon az egyik hittérítő felhívta őket, hogy nem akarják-e már most felvetni a kédérst: hogyan lehetnének a Jézus tanítványává, az válaszolták, hogy még többet akarnak tanulni; és az első kereszttelésig bizony még csaknem egy évtized folyt le; de hogy az ifjak keresztény befolyás alatt állottak, azt többféle dolgon észre lehetett venni.

Először persze a törvényt kellett megtartani. Erre is az ifjak vezették a hittérítőket. Ugyanis egy alkalommal az ifjak Vetter hittérítőhöz így szóltak: „Tinektek sok embereitek vannak és ők mind azt mondják: mi a ti gyermekeitek és fiaitok vagyunk; de ha ti azt mondjátok nekik: tegyétek ezt, akkor az egyik nem akarja, a másik meg azt válaszolja: fáj a lábam stb. Tehát nem félnek tőletek. Büntetnetek kell, ha mi nem engedelmeskedünk és akkor készséggel fogunk engedelmeskedni, gyorsan fogunk futni.“ Erre a hittérítő azt kérdezte tőlük, hogy verés nélkül is nem tudnának e jók lenni? És a válasz így hangzott: „Mi már igen régóta vagyunk rosszak“. — Ami hasznót az ifjak az iskolai tanításból merítettek az nem volt sok; de az éneklésben állandóan kedvüket lelték és a rendszeres esti áhitatosságok mély benyomást gyakoroltak rájuk. Így az 1892-ik év végén hallották a hittérítők, hogy kvalaszambeli, náluk szolgált ifjak a szünidőben szülőfalujokban minden este összegyülekeznek és együtt énekelve és imádkozva esti áhitatosságot tartanak, úgy, amint ezt az állomáson látták. Sőt a hallott igazságokat megvalósítani is kezdték. Midőn Hoh hittérítő 1894-ben egy alkalommal az ifjak lakása előtt elment, egy papirlapra valami fekete anyaggal ezt találta felírva: „*abumtau Jesu, urkum ngalelum ngayam*“! (Uram Jézusom: tedd az én bensőmet jóvá!) — egy kis yabim imádság volt ez, a legrövidebb és legegyszerűbb fogalmazásban, melyet egyik tanítvány irt fel magának. A tanítványok magaviseletével mindinkább megelégedtek a hittérítők; a régihez képest most már kevesebb tárgy lett a házból eltulajdonítva. A tanítványok előtt világos lett hogy az apáik módjára folytatott élet telve van rosszal és semmiképen sem lehet kedves Isten előtt, hogy ellenben a hittérítők tanítása igaz és távolról sem hazugság, mint ezt nekik az öregek mondogatták. Meg is vallották, hogy Istennek beszédét nem akarják elfelejteni soha, jóllehet öregeik csufolják is őket és ha nagyok lesznek, minden rosszat elfognak szíveikből távoztatni. Az 1894-ik évben karácsony estéjén a Gingala-falvak közelében táncmulatság tartatott; de az ottani tanítványok a hosszú ut dacára, inkább elzarándokoltak a missziói állomásra, csendes, békés örömmel résztvenni a szent ünnep megszentelésében. Egy látogatás alkalmával a hittérítő kifogástalan magaviseletben s örömben találta őket falujokban. Elbeszélték neki, hogy a tenger nagy áradásakor (1895 márc. 6-án, egy földrengés következtében) mely ő hozzájuk is elhatott, a faluból egy ember egy vesszővel a tengerbe csapott, hogy az medrébe visszatérjen, de ez nem tért vissza; az az ember tehát hazudott. Ők ellenben imádkoztak. Máskor is szoktak együtt imádkozni és énekelni;

öregiek azonban ellenezték, azért az ifjak az erdőben elrejtőzve énekeltek és imádkoztak. És mentül többen lettek a falvakban, kik a hittérítő tanítványai voltak, annál inkább megerősödött közösségük. Ha a hittérítő fal-

Pfalzer hittérítő tanítványaival.

vaikba jöttek, úgy örömmel sereglettek tanítóik köré és hiveiknek vallották magokat. Az első megkeresztelendők ezekből a Gingala-falvakból jelentkeztek.

(Vége következik.)

A Lipesei Misszióról.

(Misszióink iskolaügye.)

II.

Hogy az evangélium valóban gyökeret verjen valamely pogány népben, e célra igen fontos tényező, hogy az Ige maguk a *bennszülöttek* közül nyerjen hirdetőket. Mert bár a hirdető misszionáriusok s nevezetesen az ág. hitv. evangélikusok, Pál apostol példáját követve, azon törekszenek, hogy a zsidóknak zsidók s a görögöknek görögök legyenek, csak hogy némelyeket megnyerjenek a Krisztusnak, mégis több tekintetben *idegenek* maradnak azon országokban, melyekben működnek. Már maga az idegen nyelv sokszor éveken át képez a misszionáriusok s a bennszülöttek közt hatalmas választalat; prédikálásuk hosszú ideig inkább csak dadogás mint ékes nyelven való tanuságtétel. Sőt még később is, midőn a misszionárius már annyira bírja az illető nép nyelvét, mintha maga is bennszülött volna, mégis még mindig kikerülök figyelmét a kifejezésnek egyes finomságai, melyek által nyer csak a nyelv igazi erőt és szépséget. Hozzájárul, hogy a pogányok nagyon szeretik legbensőbb érzelmeiket, sajátos életfelfogásukat és magukviseletét eltakarni a misszionárius előtt, úgy hogy a pogány nép- és családi életnek nem egy mozzanata s a népszokásnak nem egy oldala idegen és rejtélyes marad előtte, a mi megnehezíti neki, hogy prédikációját és lelkipásztori munkásságát helyesen a mindenkori esetekhez és követelményekhez alkalmazza. Azért oly fontos, hogy derék *nemzeti segédek* támogatásuk a misszionárius működését s ily férfiak kiképzése a missziói szolgálat különböző ágaira nézve elkerülhetetlen szükség. Lipesei misszióink ezen feladatot Indiában a *trankebári tanító- és lelkészképző-szeminariumban* *) kívánja megoldani.

Különben e téren is a régi dán-hallei misszionáriusok nyomdokába léptek a lipeseiek, mivel *Ziegenbalg* Bertalan már 1716 október 23-án nyitott Trankebárban szeminariumot tanul tanítók, katecheták és lelkészek kiképzésére. Ez intézetből került ki *Ziegenbalg* legnevezetesebb tanítványa *Aaron*, ki 1733-ban ordináltatott *Pressier* és *Walther* misszionáriusoktól s ki az *összes evangélikus misszióknak legelső bennszülött lelkésze* volt, a miért is személye iránt igen élénk érdeklődéssel viseltettek az akkori európai missziókörök.**) A dán-hallei tradícióval való összefüggést hirdeti azon körülmény is, hogy a szeminarium jelenlegi épülete az u. n. *Ziegenbalgféle* tereken fekszik, Trankebár városának fekete és nem európai negyedében, sőt, hogy a főiskolai termek még 1741-ben épültek.

A Lipesei Misszió szeminariumát első indiai küldöttje, *Cordes* nyitotta meg 1842 szeptember 12-én a Trankebártól 20 perenyi távolságban fekvő *Póreiár* nevű külvárosban, hol áthatva az ügy fontosságától, saját felelőségére telket és házat vett, mihez az európai misszióvezetőség csak kellenül adta meg az utólagos jóváhagyást. *Cordes* egyéb bokros teendői mellett önfeláldozó buzgósággal maga tanította a tanítóképzőben a bibliai történetet, a kátét, a latin és német nyelvet, sőt a theologiai osztályban *Schwarz* és *Mylius* misszionáriusokkal vállvetve a dogmatikát és a pastorálist is. Fáradozásaik nem is maradtak egészen gyümölcs nélkül, a mennyiben több hasznavehető tanítót és katechetát és két kiváló tanul lelkészt,

*) Lásd „Das Seminar zu Trankebar von Miss. A. Gehring, Leipzig 1902.“

**) Lásd „Geschichte der lutherischen Mission von Plitt-Hardeland“, I. köt. 131. s köv. old.

Sámuel és Nallatambit*) sikerült kiképezniök. Lipcsei misszióknak ezen első nemzeti lelkészei közül amaz a fentemlített Aaronnak családjából, emez egy felsőbb szudrakasztbéli pogány papi családból származott. A felszenteltetésükről szóló jelentéshez *Hardeland* missziói igazgató az 1861. éviünnepélyen ezen örömteljes szavakat füzi: „*Fontos lépést tettünk ezzel előre misszióink fejlődésében, ha csakugyan az a célunk, hogy a pogányok közt alapított egyházat önállóságra akarjuk vezetni.*“

Mindazonáltal szemináriumunk ezen első, körülbelül 1860-ig terjedő korszakában igen kezdetleges állapotú maradt, mivel hiányoztak fejlesztéséhez a szükséges tanerők s az anyagi eszközök. A minden akadályok dacára is meglevő fejlődést nagyban megakasztotta az is, hogy 1849-ben takarékossági szempontból Trankebári Trankabári iskolával együtt áthelyezni, hol az akkoriban még ott levő u. n. központi iskolával együtt a bennünk működő erők elégtelensége miatt eleinte csak tengődni volt képes.

Feladatának csak akkor tudott igazán megfelelni, midőn *Graul* igazgató indítványára 1858-ban *Staehtlin* Vilmos bizatott meg az intézet vezetésével, kinek *kizárólagos* feladata a trankebári iskolák igazgatása s a bennök való tanítás volt, míg elődjei az iskolával csak mint mellékhivatallal foglalkozhattak. *Staehtlin* ugyan lelkész volt előbb Bajorországban, tehát nem szakférfiu, hanem azért páratlan iskolamesternek bizonyult, kinek 8 évi fáradhatlan működése alatt intézetünk „*meglepő módon indult fejlődésnek.*“ Mindjárt 1858-ban egy katecheta s egy tanítóképző tanfolyamot kezdett meg melyet 1859 végén be is fejezett, úgy hogy 1860 elején új katechetaképző osztályt 4 s egy tanítóképző osztályt 18 szemináristával nyithatott meg, kiknek legtöbbször már előbb is a misszió szolgálatában állott. Az oktatás, melyet *Staehtlin* 3 bennszülött segéddel végzett a tanítóosztályban kiterjedt a káttéra, bibliai történetre, tanul olvasásra, számtanra, földrajzra, módszertanra és gyakorlati tanításra, a katecheta osztályban a kátén s bibliai történeteken kívül még az Augustanára, népszerű dogmatikára, gyakorlati katechetikára, éneke stb.; hetenként egyszer praktikus gyakorlatok is tartattak a pogányok előtt való ighértésben.

Fontos fejezetet képez szemináriumunk történetében, midőn *id. Handmann Richárd**)* igazgatósága alatt ismét visszakerült Póreiárba, hol az összes nőtlen szemináristákat egy az intézettel összekötött internátusban, u. n. *kosztos iskolában* lehetett elszállásolni, hogy nemcsak oktatást nyerjenek, hanem nevelésben is részesüljenek. *Handmann gyakorló elemi iskolát* is állított fel a szeminárium mellett s ő kezdeményezte az intézetnek az angol kormány iskolarendszeréhez való alkalmazását. Ezzel a végzett szemináristáknak alkalom nyílt, hogy állami vizsgákat is tehettek, a mi később magára a misszióra is nagy jelentőséggel bírt, a mennyiben egy újabb törvény szerint a kormány csak oly iskolákat ismer el nyilvánosoknak és csak azokat segíyezi, melyeknek tanítói állami oklevéllel is bírnak.

Handmann utódja *Ihlefeld* (1878—1885) tekintélyes számú s igen jeles katechetákat, tanítókat és lelkészeket tudott nevelni szemináriumunkban; utódja a szintén mecklenburgi *Pamperrien* lón, míg 1891-ben mint prépost az indiai missziókormányának élére állítottott, mely állásban máig is működik. *Gehringnek* 1891—1904 tartó igazgatósága alatt a szeminárium oktatása annyiban bővült, hogy a növendékek ezentul nemcsak alsó, hanem felső elemi iskolák számára is szerezhetnek állami oklevelet; 1897-ben a

*) Lásd „Die Evangelisch-lutherische Tamulen-Mission in der Zeit ihrer Neubegründung (1836—1860) von Richard Handmann, Leipzig 1903“ hol a 397. s köv. oldalakon igen érdekes életrajzuk található.

***) A Missionsblatt jelenlegi szerkesztője, ki hazánkban is tett már missziói körutat az 1895 év őszén.

szeminárium ismét visszatérhetett Trankebár klasszikus talajára, a fent említett szép és célszerű helyiségekbe, miután Trankebár politikai jelentőségének hanyatlása folytán a központi iskolát onnan Sialiba kellett áthelyezni. A jelenlegi szemináriumi igazgató *Meyner* misszionárius, mellette mint a theologiai osztálynak vezetője a jeles *Zehme* működik, kiegészítő európai tanító továbbá *Beisenherz* misszionárius, kinek főhivatása azonban az 1480 keresztény lélekkel bíró Póreiár misziói állomásnak gondozása.

Már a fentiekből is kitűnt, hogy a trankebári szeminárium két különböző jellegű tanfolyamra oszlik t. i. egy tanító s katechetai s egy lelkészképző vagy theologiai tanfolyamra. Mindkettő három évig tart, de míg a tanítóképző kurzus folytonos, addig lelkészképző vagy theologiai tanfolyam csak akkor rendeztetik be, ha kellő számú képes, a lelkészi pályára alkalmas és érte hevülő tanuló találkozik. Az elmúlt tanévben 68 növendéke volt a tanító- és katechetaképző kurzusnak, köztük 15 nős férfiú, a theologiai osztálynak pedig éppen 12, kik f. é. március havában már a harmadik évfolyamot végzik s kikerül Zehme legutóbbi évi jelentésében azon reményének adhatott kifejezést, hogy mindnyájan be fognak egykoron válni a lelkészi hivatalban. Mindnyájan nős férfiak már; a legidősbiknek köztük: *Számidázennek* éppen a kurzus második évfolyamában 17 évi házasság után fia született; még megemlítendő róla, hogy 1896—1901-ig majáverami leány-iskolánkban már mint főtanító működött, ritka zene tehetséggel bír és mestere az u. n. éneklőprédikációnak. Van a tizenkettő között egynehány olyan is, ki angol egyetemi vizsgát is megállott már, sőt akadémiai ranggal bírók is, mint *Muthuzámi*, ki a madrászi egyetemen a „First of Arts“ rangját szerezte meg magának.

Az első évfolyamban, mely 1904. március 7-én vette kezdetét, *Beisenherz* heti 2 órában a négy evangéliumnak *synoptikus magyarázatával* foglalkozott; *Nj. Sámuel* tanul lelkész szintén 2 órában *ó-szövetségi bevezetést*, *Fröhlich* misszionárius pedig heti másfél órában evangeliztikát tanított. *Zehme* maga heti 4—4 órában egyháztörténetet, pentateuch magyarázatát, német és görög nyelvet s 1 órában ujszövetségi exegézist adott elő. Hetenként egyszer 4—4 szemináristának kíséretében a pogányok közt való ígéhirdetésre indul Trankebár környékén, hol hires pogány bucsújáró helyek is vannak. Itt már a theologusoknak is kell szárnypróbálgatásokat végezni, magában a szemináriumban is tartanak homiletikai gyakorlatokat és nyilvános szónoklati próbákat, de a keresztény gyülekezet istentiszteleténél az első évfolyam alatt még nem lépnek fel.

A második évfolyamban *Beisenherz* befejezte az evangéliumok *synoptikus magyarázatát*. *Sámuel* lelkész *ujszövetségi bevezetést* és symbolikát tanított. *Zehme* az 1906. évi április hó 1-én megjelent *Missionsblattban* a következő jelentést közli a theologiai tárgyakban való oktatásáról, melyet jellemző volta miatt szóról-szóra átveszünk; „Ebben az évfolyamban heti 12 órában 4 theologiai főtárgyat kellett tanítanom u. m. egyháztörténetet, *Jezsaiás* és a *Rómaiakhoz írott levél exegézisét* és *dogmatikát*. Az *egyháztörténetben* az első esztendő alatt a középkor végéig jutottam. Ezen évben a reformáció korát és a következő századokat 1804-ig vettem beható tárgyalás alá. A legujabb időből legalább azon eseményeket világíthattam meg rövid átpillantással, melyek vagy magukban véve vagy indiai misszióegházunk lelkészeire nézve bírnak különös fontossággal. Tekintettel az ind szellemi életnek nem egy áramlatára, melyeknek mélyebb megértése csak akkor lehetséges ha más hasonló jelenségekkel vetjük egybe, nem mulasztottam el, hogy tanítványaimat a theológia történetével való összefüggésben a legnagyobb európai philosophusok fótanaival is meg ne ismertessem, kezdve Plátón s Arisztoteleszen Schelling s Hegelig.

Jezsaiás próféta ismertetését megelőzte a bevezetési kérdések alapos tárgyalása s egybekapcsoltam vele a kor történetének a syr-ephraimi háborútól Dáriusig való beható megbeszélését. Az egész könyvről nyújtott áttekintés után az első 14 fejezet s a második rész némely legfontosabb fejezetének részletes magyarázatát vehettük át Delitzsch, Orelli s mások utmutatása szerint.

Ép ily alapos módon megmagyaráztatott Philippi, Weiss s mások kommentárjainak és Besser „Bibelstunden“-jeinek nyomán a *Rómaiakhoz írott levél* első 8 fejezete is, valamint megbeszéltek a római gyülekezet viszonyai, minél különösen Zahnak Ujszövetségi Bevezetése tett kitűnő szolgálatot.

A *dogmatikát* a szokásos prolegomenák helyett a keresztény hit bizonyosságáról szóló tannal (Gewissheitslehre) vezettem be. Itt főkép Zöckler Kézikönyve után Cremert követtem, kinek tanítása a mi viszonyainknak különösen megfelel, mivel a keresztény üdvigazságot a természetes emberrel hozza vonatkozásba s így a pogányok közti igehirdetés elméletének is szolgálhat elvtanul. Azután átvettük az ind philosophia és vallás valamint a keresztény dogmatörténet s főleg hitvallási irataink folytonos tekintetbevételével az Istenről, a teremtésről és az emberről szóló tant. Ehhez nevezetesen Frank, Philippi, Schmid, Beck, Luthardt s mások dogmatikai műveit használtam, valamint egyes fontosabb monographiakat pl. Kuntzeét („Die ewige Gottheit Christi“), Cremerét („Die chrisliche Lehre von den göttlichen Eigenschaften“) s másokét.“

Hogy mennyi fáradságos és lelkiismeretes készülést követelnek ezen órák misszionáriusunktól, azt csak akkor sejtjük, ha meggondoljuk, mily roppant nehéz lehet pl. az egyháztörténetben mindama nagy tanítókat s tévtanítókat, kik a keresztény évszázadok folyamán felléptek, tanulnyelve megszólaltatni s theologiai különbözőségeiket oly találó kifejezésre juttatni, hogy azokat az ázsiai agyak is megérthessék. Az írásmagyarázat feladatainak nehézségeit szaporítja, hogy a tanítványokat a modern theologia problémáival is meg kell ismertetni, hiszen a negatív kritika már Indiáig is elhatott, állítólagos eredményeit ind folyóiratokban is terjesztik, sőt vannak képzett indusok, kik az újabb európai áltudományt ősi pogány tévhitükkel egybeolvasztani s a járatlanokat megtéveszteni igyekeznek. Elgondolhatjuk ezek alapján, ha maga nem is emlitené, hogy „gyakran éjjél után is még az íróasztalnál ül“ misszionáriusunk.

Azonban ezzel még nincsen kimerítve Zehme munkássága. A theologiai tárgyakon kívül heti 8 órában a görög és német nyelvet is tanította még. Mindkettő csak *fakultatív* tárgy, mindazonáltal a görög órákban 5 s a német órákban 11 theologus vett részt. A német nyelv tanításának az a célja, hogy a leendő lelkészek a német tudományos theologia és építő iratok gazdag tárházából is merithessenek, mivel a tanul nyelvű keresztény irodalom e tekintetben természetesen még igen szegény. Megjegyzendő, hogy az ó- és ujszövetségi exegetikai órákban a Szentírásnak *tamul* szövege vétetik tekintetbe, mivel a tanítványok az alapnyelvet vagy épen nem vagy csak részben és kezdők módjára ismerik, bár el nem kerülhető, — hogy a magyarázat itt-ott az eredeti szövegre is ne hivatkozzék.

A szombatnapi estéken a theologusok az intézet tanítóiból s tanítványjaiból, a misszionáriusok családjából s gyülekezeti tagokból, néha pogányok- és muhammedánokból is álló közönség előtt a következő történeti és biblia tárgyak felett tartottak gyakorlás céljából *szabad* előadásokat: „Az izlám“, „Pelagius“, „A keresztény egyház elterjedése s első belharcai Angliában“, „A németek megtérítése“, „A kereszténységnek a skandináv országokban való elterjedése“, „III. Ince pápa“; „A pentateuch valódisága“, Az „Isten fiai“ I. Mózes 6, 2-ben, „Jezsaiás mint Jezs. 40—66 szerzője“,

„A kolossébeli tévtan összehasonlítva a hinduizmusban észlelhető rokon jelenségekkel“, „A hébererekhez írott levél szerzője és olvasói“. A második évfolyam másik felében mindegyik theologusnak egyszer fel is kellett lépnie a gyülekezet fő- vagy mellékistentiszteletében. A most vége felé járó harmadik évfolyamban már csak Zehme maga tanít, befejezi, ismétli, összefoglalja és mélyíti a fenti disciplinákat, továbbá a gyakorlati teológiába, nevezetesen a katechetikába is bevezeti tanítványait.

Talán mindezek után ide is iktathatjuk Zehmének kérelmét, melylyel fent idézett jelentését befejezi: „Bárha misszióknak összes barátjai azt kérnék Istentől s bárha az Ur meg is adná, hogy ezen elmúlt és serény munkában eltöltött két esztendő, valamint a most folyó harmadik szorgalmi év is Indiában való lutheri egyházunkat a Szt. Lélekkel megtelt, az Igében szilárdan álló nemzeti lelkészekkel lássa el, kikből a Jézus Krisztus gyülekezetének hű pásztorai s előljárói is váljanak!“

Z. J.

(Folytatása következik.)

Irodalom.*)

— **Az apostoli hitvallás.** Harms Lajos**) és Tivadar után írta: Rédei Károly, ev. lelkész. 179 lap. Ára bérmentes küldéssel 1 K 40 f. Megrendelhető a szerzőnél, Pusztaföldvár (Békésmegye). — A kis Hermannsburg nagy lelkésze, a ma már világhírű hermannsburgi misszió alapítója Harms Lajos előkelő helyet foglal el a német lutheránus építő egyházi irodalom kertjében. Egyes művei, mint a „Goldene Aepfel in silbernen Schalen“, „Das güldene ABC“ vagy „Das Leben Johannes des Evangelisten“ közkezen forognak s a hívő német körökben még ma is példátlan népszerűségnek örvendének. Ujabb időben ezen kincsésbánya magyar lutheránus népünk részére is hozzáférhetővé vált, amennyiben Rédei Károly pusztaföldvári lelkész fordításában és kiadásában Harms Lajosnak már több műve megjelent u. m. „Szent János evangelista élete“ 14 hosszabb templomi írásmagyarázat alakjában (1 K 40 f), legujabban pedig „Az apostoli hitvallás.“ Ezen műnek csak az első és második hitágazatról szóló részét írta Harms Lajos. A harmadik hitágazat kidolgozása előtt meghalt s azt, hogy a mű teljes legyen, nem kevésbé tehetséges öcsese Harms Tivadar írta meg. Az egész művet a felfogás és kidolgozás eredetisége jellemzi. Ugyanis Harms a Rufinus egyházátya által feljegyzett kegyes hagyomány szerint arra az álláspontra helyezkedik, hogy az apostoli hitvallást az első betűtől az utolsóig a 12 apostol írta (a befejező részt: „Hiszem a testnek feltámadását és az örök életet“ a Judás helyébe választott Mátyás) s eszerint a mű 12 hosszabb népszerű magyarázatból áll, mely részek bevezetésében először az illető rész szerzőjeként tartott apostolnak részletes élettörténete van előadva, azután pedig magának az illető hitvallási részletnek népies építő magyarázata következik. A mű tehát tulajdonképen kétfélet tartalmaz: 1. az apostolok életrajzát, 2. az apostoli hitvallás magyarázatát s mindezt oly szép, oly kerekded s oly lelkesítőleg tanító és építő hangon és modorban, hogy lefordítása határozottan nyereség hazai evangélikus egyházi irodalmunkra. Nyereség különösen azért is, mivel Rédei oly szép nyelvezettel fordította le Harmst magyarra, hogy művét a nyelvezet után mindenki eredetinek tekin-

*) A „Missziói Lapok“ által ajánlott könyveket s összes könyvszükségletünket legjobban a pozsonyi diakonissza-anyaház könyvraktáránál szerezhethük be.

**) Harms Lajos életrajzát lásd a „Külmisszió“ IV. évfolyamának 1. számában.

tené, ha maga nem tüntette volna ki, hogy fordítás. Mivel a könyv külső kiállítása is igen csinos, az konfirmációi vagy vizsgái ajándékkönyvül is szolgálhat, a lelkészek részére pedig kiváló segédeszköz a „Hiszek egy“ magyarázatánál. — Itt említjük meg, hogy Rédei „Keresztfán én szeretetem“ cím alatt Harms Lajosnak 72 böjti elmélkedését is lefordította magyarra. A „Luther-Társaság“ hivatalos bírálata mód felett feldicsérte ezt a fordítást, de a már sajtó alá rendezett s újból átnézett munkát az „irodalmi szakbizottság“ (!) félre tette, „mert ilyen munkára egyelőre nincsen szükség.“ Így tehát evang. hiveink továbbra is olvashatják valami szent Vazul rendü csuhás barát emelygős böjti elmélkedéseit. — A lap élén álló írásmagyarázat Rédei ezen újabb Harms fordításából való. Itélje meg ki-ki, szükséges és jó volna-e azt kiadni? Én azt hiszem, hogy igen. —*tz.*

*

Gerhardt Pál háromszázadik születési évfordulója alkalmából két kiváló műre hívom fel olvasóim figyelmét:

1. **Paul Gerhardt.** *Sein Leben und seine Lieder.* Von Ernst Kochs Pfarrer in Hattingen. A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhme) Leipzig. 112 lap. Ára 96 fillér. — A „Missziói Lapok“ mult évi 2. számában megemlítettem, hogy az „Altalános evang. luth. Konferencia“ 500 márkás pályadíjat tűzött ki Gerhardt Pál életrajzának oknyomozó, de népies nyelven való megírására. A pályázatra 8 pályamű érkezett be, melyek közül a díjat Kochs Ernő hattingeni lelkész fenti műve nyerte el. A konferencia ezen pályaművet fényes kiállításban adta ki. 51 műmelléklet díszíti a munkát, mely a maga nemében ritkítja párját s mely már ölesőségénél fogva is méltán számíthat tömeges terjesztésre. Ehhez járul a mű kiváló tartalma. Három részből áll. Az első részben Gerhardt életrajzát ismerteti a szerző s kiterjeszkedik mindenre, amit egy népiratban el lehet és el kell mondani. Mesterien oldja meg a Gerhardt és a nagy választófejedelem között támadt konfliktus leírását. Noha szíve egész melegével Gerhardtön csüng, mint lutheri hitvallásunk ritka hűségű hitvallóján, mégis igazságot szolgáltat a nagy választófejedelemnek is, s megérteti, hogyan juthatott az olyan szigorú intézkedésekhez. A második rész a költő életművéről szól. Ez az egész irat tulajdonképeni lelke. A német énekköltészet virágkorát festő bevezetés után élénk színekkel ecseteli Gerhardt énekköltészetének művészetét és dicsőségét. Kimutatja, hogy bár Gerhardt Luther hitében állott, mégis egészen másképp énekelt mint ő; énekei egy hívő evangélikus keresztyény lélek megnyilatkozásai, bennök a földi lét minden viszonyaira kiterjeszkedik, vigasztaló tartalmuk mellett formai tökéletességükkel is kitűnnek s elsőrendű helyet foglalnak el a német költészetben. A harmadik rész Gerhardt énekeinek győzedelmi útját írja le. Eleinte semmibe sem vették, aztán megcsonkították, elferdítették, elfelejtették, míg a hitélet újraébredése korában ismét eredeti fenségökben visszaadták az evangélikus népnek. Jeles szerzők kiváló dallamokkal látták el az énekeket s ma többet kátholikus templomokban is énekelnek közülök. Alig van evangélikus nép, melynek nyelvére Gerhardt főbb énekei le nem volnának fordítve, miáltal a világirodalom közkincesivé váltak s az élet különféle bajjaiban, szenvedéseiben, veszedelemben, betegségben s a halál órájában oly sok embernek nyújtottak vigasztalást, hogy Gerhardt énekeit az emberiség legnagyobb jóltevői közé sorozhatjuk. Vajha ezen kitűnő könyv, melyből már megjelenése előtt 4000 példány meg volt rendelve, nálunk is sok vevőre s olvasóra találna.

2. **Lieder Paul Gerhardts.** *Mit Bildern von Rudolf Schäfer.* Gustav Schloesmanns Verlagsbuchhandlung (Gustav Fick) Hamburg. 149 lap. Ára

diszkötésben 6 korona. — Az előbbinél talán még értékesebb mivel művészi becsesül is bir ezen könyv, mely szintén a Gerhardt-jubileum alkalmából jelent meg a könyvpiacon. Az Istentől ihletett költő 27 legszebb énekét tartalmazza, betűszerint visszaadott eredeti szöveggel, mely énekeket Schäfer Rudolf kiváló német művész remek képekkel illusztrált. Ezen 45 kép oly maradandó értéket ad a könyvnek, hogy az nemcsak most a jubileum alkalmával talál vevőkre, hanem bizonyára állandóan előkelő helyet foglal majd el a keresztény családok könyves asztalán s a Gerok „Palmbätterjei“ helyett ezentúl bizonyára sok helyen Gerhardt ezen énekgyűjteményét adják majd emlékül a konfirmandusoknak. Az énekek ezen négy főcsoportra oszlanak: 1. Egyházi év; 2. Keresztény élet; 3. Ház és természet; 4. Halál és örök élet, s mindegyik énekhez van egy fő- s esetleg egy-két mellékkép. S a képek olyan szépek, hogy „órákig el lehet mellettök ülni s elmerülni nézésükbe; s szemlélésük alatt a képek prédikációvá, énekké, dallammá válnak a belopóznak szívünkre.“ A passziói énekeknél péld. ezen versnél: „Ha szorongattatása lesz az én szívemnek, Te légy vigasztalása Általa vérednek; Ha testtől el kell válnom Te ne válj el tőlem, Ha ítéletre állnom Kell, ott is légy velem“ — egy halotti szobát állit elénk a művész. Egy öreg ember a halottas ágyon fekszik; az ágy mellett keservesen siró leánya áll, ki már nem segíthet atyjának; a nagy karosszékből pedig a kis unoka ül s az öreg Bibliából felolvas. Olyan magányos a szoba és még sem kétségbeesítő. Az ablakon betekintő nap bearanyozza a Bibliát s a haldokló arcát. Ez kezeit összekulcsolva imádkozva fekszik a napfényben s unokája felolvasását hallgatva, békesség lepi el arcát. Mintegy leolvashatjuk vonásairól: „Ne válj el tőlem“ — „Ott is légy velem.“ Ez csak egy a sok kép közül, talán nem is a legszebb, nem a legértékesebb, de eléggé mutatja, mily eredeti és szívhez szóló módon adja vissza a művész, a költő gondolatát. Ennél szebb emléket alig lehetett volna állítani a költőnek.

*

Végül még két istentiszteleti rendre akarom felhívni a Gerhardt-jubileum alkalmából olvasóim figyelmét, melyek Peter J. P. kiadásában jelentek meg a bajorországi Rothenburgban s ott is kaphatók. 100 darab ára 1 K 80 f. 200 drb. 3 K.

1. **Ordnung für Gemeinde- und Jugendgottesdienste.** Ez egy Gerhardt énekeiből összeállított liturgikus istentisztelet rendje, mely a költő szebbnél szebb énekeiből van összeállitva s a legegyszerűbb falusi viszonyok között is alkalmazható.

2. **Vorträge kirchlicher Musik** zur Paul Gerhardt-Feier 1907. Ebben orgonajáték, gyülekezeti ének, karének és szólóénekek váltakoznak s magassabb városi igényeknek felel meg.

Persze, hogy ezen Schmidt E. rothenburgi zeneigazgató által összeállított istentiszteleti rendek csak németnyelvű gyülekezeteinkben használhatók, de utmutatást nyújthatnak, hogyan ünnepelhetnék a lefordított énekek felhasználásával magyar és tót gyülekezeteink is méltó módon Gerhardt Pál emlékét.

Missziói hírek.

Belföld.

— **Misszióegyesületünk és az egyetemes közgyűlés.** Az 1906 évi egyetemes gyűlés tárgyalta alapítandó misszióegyesületünk alapszabálytervezetét s erre vonatkozólag a jegyzőkönyv 106. pontja így hangzik: „... felvételét Scholtz Ödön ágfalvai lelkész és társainak kérvénye, a

melylyel az általuk alapítandó „Magyarhoni ágost. h. evang. missziói egyesület“ alapszabálytervezetét jóváhagyni kérik. — *Az egyetemes gyűlés érdemleges határozat hozatala előtt az alapszabálytervezetet véleményadás céljából leszállítja az egyházkerületekhez.* — Reméljük, hogy ezzel ez a fontos ügy nem lesz eltemetve, hanem hogy a kerületek ajánlatára az egyetemes gyűlés ez ősszel jóváhagyja az alapszabályokat. Különben ezen kérdést legközelebb cikkben fogjuk megbeszélni.

— **A pozsonyi diakonissza-anything** az 1906 évi egyetemes közgyűléshez ismét beterjesztette segély iránti kérvényét s ezuttal nem lett elutasítva, mint az előző éven. A jegyzőkönyv erre vonatkozó 107. pontja így szól: „... bemutatja az egyetemes felügyelő a pozsonyi egyházközség újabb beadott kérvényét, a pozsonyi diakonissza-intézet támogatása iránt. — Az egyetemes közgyűlés a kérvényt átteszi az egyetemes pénzügyi bizottsághoz azzal, hogy a mennyiben az egyetemes egyház pénzügyi helyzete megengedi, az *adható segélyösszeget saját hatáskörében állapítsa meg és utalványozza ki.* Együttal melegen ajánlja az egyetemes közgyűlés az emberbaráti intézetet az egyházkerületek és egyházhiveink áldozatkész pártfogásába.“ — Ezen az egyházegyetemhez méltó határozat bizonyára örömet keltett nem csak a pozsonyi gyülekezetben, mely az anythingát létrehozta és fenntartja, hanem a belmisszió s nevezetesen a diakonissza-ügy összes hazai barátainál is. Az egyetemes pénzügyi bizottság pedig bizonyára talál forrást, melyből egyházunk ezen egyetlen diakonissza-anythingát állandóan, de legalább az építkezés megkezdéseig, esetleg a fennmaradó építési adósság törlesztéseig évenként az egyházegyetem méltóságának megfelelő összeggel segíyezheti.

— **Budapest** ma már lélekszámra nézve országos egyházunknak legnagyobb gyülekezete. Ezen gyülekezet nem csak hiveinek nagy számánál, hanem azoknak a társadalmi élet minden terén elfoglalt előkelő állásánál fogva is hivatva volna, hogy hazai egyházunkban minden irányban vezető szerepet játsszon. S ez nem csak magának a fővárosi gyülekezetnek, hanem egész egyetemes egyházunknak érdeke, mivel alig van olyan gyülekezetünk melyből néhány tag nem költözött volna Budapestre s az egyházi szempontból egyáltalán nem közönyös, hogy azok ott milyen vallási életet lelnek, minő egyházi gondozásban részesülnek. Eddig — sajnos — a legjobb indulat mellett sem mondhattuk, hogy budapesti gyülekezetünk (ez összefoglalásban mind a négy, vagy most már öt ottani gyülekezetünket értem) megérdemelné a bibliai „hegyen épült város“ elnevezést. Sok hiányzott ehez, hiányzott különösen csaknem teljesen az ugynevezett belmissziói tevékenység, ami pedig egy világvárosi gyülekezetnek, hol oly sok testi és lelki veszély fenyegeti a hiveket, elsőrendű kötelessége. Annál nagyobb örömmel üdvözljük a fővárosi fásori evang. templom lelkészét *Kaczián Jánost*, ki a budapesti egyházmegye esperesévé választva, január 14-én tartott székfoglaló beszédében ezen hiányra rámutatott s a belmisszió ügyének felkarolását s felvirágoztatását tette első programpontjává. Ide iktatjuk beszédének ezen egyetemes egyházi szempontból is igen fontos részét: „Legyen szabad ez alkalommal egy oly eszmét felvetnem, mely egyházmegyénk életében eddig teljesen parlagon hevert, de a melynek felkarolása s megművelése egyházaink fejlődésének és felvirágzásának erős támaszát képezik s ez a *belmisszió ügye.* — Az az agresszív irányzat, mely úgy társadalmi, mint általában újabbban a vallási élet terén észlelhető, minket is fokozottabb tevékenységre, intenzívebb munkásságra kötelez. Társadalmi téren a szociális nagy kérdések problémái egyházunk hajójának biztos haladását is veszélyeztetik s a jogok egyenlőségeért folytatott küzdelem, a mint a mindennapi életben látjuk, nap-rap után új és új torzalakját tünteti

fel társadalmunk beteges állapotának. E küzdelemben nekünk is résen kell lennünk, minfegy eme mozgalmaknak ütó erén kell tartani kezünket, ha nem akarjuk, hogy az ellentétes áramlatok hullámcsapásai között egyházunk hajója szirtbe ütközzék, ha nem akarjuk hogy az a kóros láz, mely társadalmi életünk szervezetét emészti, egyházaink működését is gyengítse vagy megbénítsa. E szociális kérdések élet — igénytelen nézetem szerint — úgy tompíthatjuk leginkább, ha öntudatos tevékenységgel párosult krisztusi szeretettel munkálkodunk nehezebb életviszonyokkal küzdő hit-rokonaink sorsának egyhítésén. Meg kell szivlelnünk Pál apostol amaz intését: „Tartozunk mi, kik erősebbek vagyunk azzal, hogy az erőtlének gyengeségeit hordozzuk s ne a magunk tetszésére együnk.“ (Róm. 15, 1.) — Nem céloim ez alkalommal a belmissziói ügy minden árnyalatának taglalásáb bocsátkozni, csak egy-két oly eszmét óhajtok felvetni, miknek megvalósítása érdekében jóformán a tizenkettedik órához értünk. — Ilyen a *diakonissza* ügy, mely hivatva lenne a lelkészeket támogatni a szegények, a betegek, az elaggottak s az ifjak őrzésében gondozásában. Nincs egyházi életünknek egyetlen tere, melyen egy jól szervezett diakonissza intézménnyel egyházaink javát, megerősödését sikerrel munkálni ne lehetne. — Ilyen egy „*Eváng. Nők otthona*“ intézmény megteremtése, melyben az ország minden részéből a fővárosba felkerült ev. nők, másrészt a főváros ezer kísértéseinek kített serdülő leányok menedéket találnak s a hol eselédképésben, háztartásban, kézimunkában s esetleg ev. családainknál való elhelyezésben részesülének. — Szükségünk lenne egy „*Eváng. kórház*“ megteremtése, melyben szegénysorsu ev. hiveink nemcsak testi, de lelki gondozásban is részesülének s a hol nem lennének kitéve a folyton észlelhető áttérítés veszedelmének. — Esetleg meg kellene alkotnunk egy „*Betegsegélyző és temetkezési egyletet*“, hogy szegénysorsú hiveink lelkében az ev. öntudatot e téren is fejlesszük, hogy élvonjuk őket az érdekeinket épen nem szolgáló, sőt ellentétes irányu egyletektől s hogy hiveink e ponton is érezzék az egyháznak áldást és vigaszt osztó kezét. — A belmissziói ügy érdekében egyébként a pesti ev. magyar egyház szellemi és anyagi érdekeinek felvirágzása körül már eddig is maradandó érdemeket szerzett felügyelője az előkészítő lépéseket már megtette s én a magam részéről is jelezhetem, hogy több lelkes hölgytagunk szives közreműködésével már meg is indult a mozgalom egy „*Ev. nők Otthona*“ intézmény megteremtésére. — Az itt felsorolt eszmék azonban csak töredékét képezik azoknak a belmissziói eszméknek, miknek intézményileg való megvalósításáért annyival inkább kell törekednünk ha nem akarjuk, hogy az az agressziv irány, mely más vallásfelekezetek körében gyakorlatilag is megvalósult, a mi egyházunk kárával járjon. — Tudom ugyan, hogy ezen eszmék akár egyikének megvalósítása is nagy áldozatot követel tőlünk; de hiszem, hogy amaz evangéliumi só nem izetlenült még annyira, hogy a mikor egyházunk javaról van szó áldozatoktól visszariadnánk“. — Örömmel üdvözljük Budapest új espereresét ez irányu működése hajnalán s kérjük az urat, adjon neki hitet, erőt, kitartást és megfelelő lelkes munkatársakat, hogy a kitűzött nemes célt megvalósíthassa.

— **Thüringiai Erzsébet**, II. Endre magyar király leánya, a középkor egyik legünnepeltebb „szentje“, tagadhatatlanul vonzó női alak. Nekünk evangélikusoknak azért is szimpatikus, mivel alig 4 éves korában Wartburg várába került, ott nőt fel s ott töltötte élete java részét, mely helyet utóbb Luther tett világhírűvé ott tartózkodásával. Ezen egyes királyleány 1207-ben, tehát 700 év előtt Pozsonyban született s dr. Komlóssy Ferenc pozsonyi prépost kezdeményezésére, Izabella főhercegnő védnöksége alatt *országos Erzsébet-jubileum* rendezését tervezik. S valóban Thüringiai Erzsébetet — nem ugyan mint katolikus szentet, hanem mint a mély, igaz kegyesség és

önzetlen jótékonyosság példaképét méltán ünnepelhetné az egész ország. Csak-hogy, mint a jelek mutatják, ez az országos ünnep katolikus ünneppé zsugorodik majd össze. Izabella főhercegnő mellett Vaszary Kolos hercegprimás az Erzsébet-jubileum társfővédnöke, Kohl püspök X. Pius pápa hozzájárulását kérte ki az országos ünnep fényének emeléséhez s „püspöki konferencián“ fogják az ünnep progammját megállapítani. Természetes hogy ilyen körülmények között az ország lakosságának nagyobb fele, vagyis mindazok, kik nem római katolikusok, első sorban a négy millió protestáns, nem vehet részt ezen országos Erzsébet-jubileumon. Minden esetre módját kell azonban ejtenünk, hogy Thüringiai Erzsébet emléke mi közöttünk is méltóképpen megünnepeltessék. Annak idején közölni fogjuk protestáns szempontból megírt életrajzát.

— **A protestáns országos árvaegylet** kimutatást tesz közzé, az 1906 folyamán nyert adományokról és hagyományokról. E szerint az egylet 2058 K 10 f adományban, 2000 K alapítványban s 12650 K hagyományban részesült az elmúlt évben, míg a dunamelléki ev. ref. egyházkerület a Madas Károly-féle alapítvány jövedelméből 10.000 koronát fizetett ki az egylet részére, a választmány nőtagjai pedig 5000 koronán felüli összeget gyűjtöttek az árvaház karácsonyfájára. Az adományok, hagyományok s gyűjtések főösszege a múlt évben tehát 31.708 K 10 f volt. Az egylet Budapesten a Szegényháztéren protestáns fiu- és leányárvaházat tart fenn, hol a múlt évben 125 árva részesült ellátásban, míg 41 árvának 4200 K neveltetési segélyt osztott ki az egylet.

— **Torzsa** bács megyei nagyközségben Famler G. A. lelkész már husz év óta minden keresztelés, esketés és haláleset alkalmából a konfirmációi emléklapokhoz hasonló diszlapokat oszt ki ingyen a hívek között, mint azok nagyon megbecsülnek s oly hálások érte, hogy még mindig módjában volt a befolyó adományok árán új lapokat beszerezni. Változatosság kedvéért minden évben másféle lapokat rendel, mi annál könnyebben megy, mivel német nyelven igen nagy választék van ilyen lapokból. A betegek és gyászolók között a berlini „Trostsbund“ kiadásában megjelenő kitünő vigasztaló beszédek (Trostreden) oszt ki, melyekből különösen halottak ünnepén (az egyházi év utolsó vasárnapján) a templomban s a temetőben több száz példány kerül kiosztásra; különféle evang. néplapoknak pedig több mint 112 előfizetője van Torzsán. Az evangéliumi iratok terjesztése a belmissziói munkásság egyik legfontosabb ágát képezi. Ajánljuk a torzsai példát mindenfelé követésre.

Külföld.

— **Angolország.** Ősszel van a misszionáriusok kivonulási ideje a pogányokhoz. A múlt ősszel ismét százan és százan — hittérítők és hittérítőnők — vonultak ki; egyedül az angol egyházi misszió köréből 167 (117 visszatérő s 50 újonnan kiküldött). — A wesleyanus misszió hívei az egylet utolsó nagygyűlésén megmutatták, miképen kell a pénztári hiányt hamarosan megszüntetni. Az évi számadás mérlege 360.000 K hiányt tüntetett föl. A gyülekezetek keveset áldoztak; sokan azzal érveltek, hogy sokat kell otthon egyházi célokra adakozni. E közöny a jelentést tevő elnököt a misszió évi ünnepélyén ama kijelentésre kényszerítette, hogy ha a missziói adományok lényegesen nem nagyobbodnak, az egész művet korlátozni lesznek kénytelenek. Rögtön utána az első szónok, Perkó ur, ama vallomással lépett föl, hogy el eddig a misszió iránti köteleességét félreismerte és elhanyagolta, de ezentúl majd másképen lesz s hogy kijelentésének álljon s javulását bizonyítsa: a hiány fedezésére rögtön egy igen tekintélyes ösz-

szeget adományozott. E nemes példa oly lelkesedést keltett, hogy még *az* *este* az egész deficit fedezve lőn s azon felül vagy 120.000 K felesleg is maradt.

— **India.** Reed Mária amerikai misszionáriusnő Indiában töltött hosszabb működés után 1890-ben betegen tért vissza Amerikába, hol azt a rettenetes fölfedezést tette, hogy bélpoklosságban szenved. Eme fölfedezése folytán arra határozta el magát, hogy rögtön visszatér Indiába és életét teljesen a bélpoklosok ápolásának fogja szentelni. Átvette a *tsandagi* (Pithora mellett a Himalaya vidékén) bélpoklos kolónia vezetését és eme szerencsétlen betegeket gyakran heves fájdalmak közepette oly odaadással ápolta, hogy a „bélpoklosok angyala“ nevet kapta. Behatása következtében eme betegek közül 120-an vették föl a keresztiséget. Legujabban ama hír érkezik, hogy teljesen meggyógyult. Amerikában töltött rövid pihenése után most újólág Indiába ment, hogy ismét fölvegye kedvence munkájának folytatását eme szerencsétleneken. Bucsuzásakor azt mondta, hogy vágyakozik ápoltjai után: „ők szeretnek s én elmegyek, hogy élvezzem szeretetüket.“ — Különben egész Indiában körülbelül 400.000 bélpoklos lakik (Chinában több mint $\frac{1}{2}$ millió). Betegségük első fokán nem különítik el őket oly szigorúan, mint a zsidók tették egykoron. De ha a betegség mindjobban kitör és utálatos, visszataszító, undorító alakjában mutatkozik, a szánalomra méltó szerencsétleneket öveik legtöbbször irgalom nélkül elutasítják s azok kénytelenek koldulással tengetni életüket. A keresztény testvéri szeretet ezen nyomorultakat is fölkarolta. Az 1874-ben Skótországbán alakult „Bélpoklosok misszió“-ja jelenleg 78 asylyumot támogat 4207 bélpoklos emberrel (kik közül 3250 keresztény) Indiában, Chinában, Japánban és más országokban. Ezen menedékházakat 27 különféle misszióegyesület igazgatja; így van a Goszner-féle berlini misszióknak egy asylyuma. Puruliában a testvérgyülekezetnek Palesztinában, a rajnai misszióknak Szumatrán és Chinában stb.

Persely.

1907. január 21-től február 20-ig a következő adományokat vettük:

1. **A Lípesei Misszió** részére: Iláusky Sámuel Budapest 2 K., ismétlő iskolások adománya Nemespatró 1 K. 04 f., Vágod gyülekezet 4 K., Hrasztovac gyülekezet 4 K. 40 f., Tótkeresztur vízkeresztí offertóriuma a kerül. pénztár utján 13 K.: *összesen 24 K. 44 f.*
Főösszeg 50 K. 91 f.

2. **Barcs** részére: Stettner Gyula esp., felülfizetés az „emléklapok“-ra 2 K., Wagner G. A. lelkész Ujverbász, felülfizetés az „Emléklapok“-ra 3 K.: *összesen 5 K.*
Főösszeg 13 K. 80 f.

A nemesszívű adakozóknak hálás köszönetet mondva, lapunk perselyét továbbra is olvasóink áldozatkészségébe ajánljuk.
Szerkesztőség.

Üzenetek.

A „Fliedner és Kaiserwerth“ és a „Németországi utazásom“ című cikkek folytatása a 3. számban következik, mivel ezen füzetben Gerhardt Pál életrajzát hozom, hogy az idejében az előfizetők kezébe jusson. Örülnék, ha ezen életrajz közlésével elősegíthetném, hogy március 10-én minél több helyen megemlékezzünk egyházunk ezen kiváló énekszerzőjéről és hitvallójáról. — **Z. J. Nj.** Mint látja, teljesítem tanácsát s az új évfolyamban kizárólag bel- és külmisziói kérdésekkel foglalkozom. Így talán azok is megkedvelik a „Missziói Lapok“-at, kik eddig ama „polemikus-egyházpolitikai“ cikkek miatt idegenkedtek tőle. — **Tiszavidéki.** Biz az öreg hiba, hogy a „Protestáns Szemle“ az evangélikus Berzsenyi Dánielt a „nem protestáns“ költők közé sorolja. L. „P. Sz.“ 1906, 8. füz. 561 lap, a „Hárfahangok“ bírálatát. — **M. S. Np.** Írásmagyarázatot ad a márciusi számra tettem át, mivel erre a számra bőjtí írásmagyarázat kellett. — **R. K. Pf.** Kérem, keressen fel minél gyakrabban dolgozataival.